

SAMMER

PÅ POLAREKSPEDISJONER

“I Norge har lapperne først innført skiene...” Dette skrev Fridtjof Nansen i boka På ski over Grønland. Der slo han fast at nordmenn langt tilbake i tid hadde betraktet samene som de dyktigste skiløperne, og at det å forflytte seg hurtig på ski over lange avstander var karakteristisk for samene.

Samene blir også lovprist for deres evner til å mestre slike klimatiske og naturgeografiske forhold en finner i polare strøk. Deres viten om naturen, og deres utstyr som var tilpasset de ekstreme værforhold i Arktis var kunnskap både Nansen, Amundsen og Borchgrevink dro nytte av.

SVALBARD 1872

Nils Mathisen Sara, f. 1847
Mickel
John
Anders

Kilde: Norsk Polarinstitutt

Professor Adolf E. Nordenskiöld var den første som engasjerte samer på sine ekspedisjoner. I 1872/73 skulle en av ekspedisjonene hans overvintre nord på Spitsbergen, for så å trengte videre nordover mot polbassenget med reinsleder. 40 kjørerain ble kjøpt inn, og fire samer ble engasjert til å ta hånd om reinene. Dessverre døde to av reinene etter bare et par dager, og like etter rømte resten. Ekspedisjonen startet likevel av sted mot nord, på ski. Samene dro ut på flere lange jaktturet hvor de skaffet til veie ferskt kjøtt.

GRØNLAND 1883

Pava Lars Tuorda
Anders Rossa

Kilde: Norsk Polarinstitutt

I 1883 dro Nordenskiöld på ekspedisjon til Grønland, også denne gangen hadde han med seg samer. Formålet var å trengte inn på Grønlandsisen. Da ekspedisjonen måtte snu, fikk Nordenskiöld dratt nytte av de to samenes skiferdigheter. Tuorda og Rossa fortsatte innover isedet uten kjelker og med bare lett oppakning på ryggen. Tuorda som under hele ekspedisjonen hadde rekognosert og staket ut veien, gjorde observasjoner med termometer og aneroidbarometer. Etter 57 timer vendte de tilbake. De hadde da vært 230 km innenfor Nordenskiöld's vendepunkt, og nådde 1947 meter over havet.

GRØNLAND 1888

Samuel Balto
Ole Nilsen Ravna

Da Nansen i 1888 krysset Grønlandsisen på ski, hadde også han med seg to samer, etter råd fra Nordenskiöld. To Karasjok-samer ble engasjert med på ekspedisjonen, som dro med selfangeren Jason inn til drivisen på østsida av Grønland. Der måtte de ta seg gjennom isbeltet inn til land i to småbåter. Den nervepirrende turen tok flere døgn. For Ravna, som var på havet for første gang, ble dette skremmende. Da ekspedisjonen kom seg opp på innlandsisen, fant Ravna og Balto seg bedre til rette. På den halvannen måned lange ferden over de endeløse ismarker tok Balto og Ravna sin tørn på lik linje med de øvrige ekspedisjonsmedlemmene. Da de nådde vestkysten, bygde Balto og Sverdrup en båt av seilduk som Nansen og Sverdrup tok seg fram til Godthåb med. De kom for sent til å rekke siste båt, og overvintret på Grønland. Ferden over Grønlandsisen ble en suksess, og de vendte tilbake til Norge i 1889 som helter.

Samuel Balto og Ole Nilsen Ravna krysset Grønlandsisen. Foto: Norsk Polarinstitutt

ANTARKTIS 1898

Per Savio
Ole Must

I 1898 la det britiske skipet *Southern Cross* av gårde med kurs mot sør. Målet var Antarktis. Ekspedisjonen ble finansiert i England, men besto i hovedsak av et norsk mannskap, under Carsten Borchgrevinks ledelse. To samer fra Sør-Varanger var blant ekspedisjonsmedlemmene. Per Savio og Ole Must hadde ansvaret for hundene. Ferden til Antarktis gikk smertefritt. Senere var det ved et uheld at det ble det de to samene som først tilbrakte natta på Det antarktiske kontinentet. En dag Savio og Must var ute med hundene, blåste det opp til uvær, og skipet måtte legge ut mot åpent hav for å ri av stormen. Savio og Must ble værende igjen på land sammen med hundene til uværet var over. Ved en senere anledning gikk noen ekspedisjonsmedlemmer seg fast mellom noen klipper av is, og de prøvde fortvilet å ta seg opp en bratt skråning. Det fantes ikke fotfeste, og klippene skrådde rett ut i havet. Savio klarte på utrolig vis å ta seg opp et stup, og ved hjelp av tau fikk han

Per Savio og Ole Must fra Sørvaranger var med som hundepassere på Carsten Borchgrevinks ekspedisjon til Antarktis i 1898 – 1900. Foto: Norsk Polarinstitutt

hjulpel opp de andre. I sin beretning roser Borchgrevink de to samene. De passet hundene og seletøyet, og de var utmerkede jegere. Hva jakta de på i Antarktis? De sydde skaller og skintøy, og «...mer trofaste og hengivne ledsagere enn de to tror jeg ikke noen sjef kunne ønske seg...» Borchgrevinks ekspedisjon overvintret i Antarktis, og returnerte med mye vitenskapelige data. To menn døde underveis.

SVALBARD 1913

Per Hansen
Johannes Kemi
Samuel Klemmetsen

I 1912 la en tysk ekspedisjon av gårde til Svalbard. Utpå vinteren (1913) ble flere av de tyske ekspedisjonsmedlemmene borte. Arve Staxrud sa ja til å lede en unnsetningsekspedisjon. Han leide hvalfangeren "Hertha". I Alta hentet han 20 kjørerain og fikk engasjert tre samer som reinpassere. Den 12. april startet Staxruds ekspedisjon. Isen lå fortsatt langt ut i fjordene på Svalbard, og skapte forsinkelser. Det var ingen enkel leteaksjon de bega seg ut på. Schröder-Stranz ekspedisjonen hadde delt seg opp i flere lag, og to var nå kommet til rette. Staxrud fikk hentet disse. Da skuta nådde Hinlopenstretet, ble de stoppet av is. Planene om å ta seg over til Nordaustlandet, der hovedpartiet var forsvunnet, ble forkastet. Samene tok farvel med Staxrud i Longyearbyen, og fikk skyss ned til fastlandet sammen med flere av Schröder-Stranz-ekspedisjonens medlemmer som var blitt reddet av andre unnsetningsekspedisjoner.

Per Hansen, Johannes Kemi og Samuel Klemmetsen på dekket til Hertha, 1913. Foto: Norsk Polarinstitutt